

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca
Școala doctorală de Teologie „Isidor Todoran”

REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT

Îndrumător:

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Candidat:

Pr. Drd. Lupașcu Gabriel- Ionuț

Cluj-Napoca

2025

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca
Școala doctorală de Teologie „Isidor Todoran”

**„Timpul ce ni s-a dat”. O Teologie a timpului
liber. Considerații morale și spirituale asupra
petrecerii timpului în postmodernitate**

Îndrumător:

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Candidat:

Pr. Drd. Lupașcu Gabriel- Ionuț

Cluj-Napoca

2025

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
1. Argumentul cercetării.....	8
2. Motivele cercetării.....	9
3. Stadiul actual al cercetării în literatura de specialitate	10
4. Obiectivele cercetării.....	15
5. Metode de cercetare	17
6. Limitele cercetării	18
 I. TIMPUL LIBER. ASPECTE GENERALE.....	21
I. 1 Perspective asupra timpului	21
I. 2 Perspective asupra libertății	37
I. 3 Timpul liber	40
I. 4. Teologia Timpul liber	45
 II. TIMPUL LIBER ÎN ISTORIE	55
II.1 Antichitatea și timpul liber	55
II.2 Evul Mediu și timpul liber.....	62
II.2.1 Regula Sfântului Benedict și timpul liber.....	73
II.2.2 Festivaluri	78
II.2.3 Pelerinaje	84
II. 3. Modernitatea și timpul liber	91
II. 3. 1 Capitalismul.....	93
II. 3. 1. 1 Etica protestantă și spiritul capitalist	99
II. 3. 1. 2 Separarea muncii de timpul liber în capitalism	101
II. 3. 1. 3 Timpul liber și activitățile sociale	102
II. 3. 1. 4 Folosirea produselor psihotropice	105
II. 3. 1. 5 Arhitectura caselor și bunele maniere	106
II. 3. 1. 5 Spațiul privat.....	109
II. 3. 1. 6 Timpul liber privat.....	111
II. 3. 1. 7 Timpul liber public	113
II. 4. Timpul liber în secolul al XX-lea	116
II. 4. 1 Consumerismul	118

II. 4. 2 Timpul virtual	121
Concluzii parțiale – Timpul liber în istorie	124
III - VIAȚA OMULUI ȘI TIMPUL LIBER	126
III. 1. Copilăria – Primii pași în înțelegerea timpului	126
a) Dimensiunea psihologică a copilăriei și conștiința despre timp la copii	128
b) Viziunea creștină despre copilărie și perspectiva biblică asupra acesteia	131
c) Timpul liber și educația religioasă în dezvoltarea completă a celor mici	134
d) Tentații în Epoca digitală. Riscurile timpului liber la copii	137
III. 2. Adolescența – Între școală și distracție	141
a) Identitatea și criza adolescenței.....	142
b) Autonomia și nevoia de autorealizare.....	145
c) Eroii virtuali și modele spirituale pentru adolescenți.....	151
d) Voluntariatul și implicarea socială. Dezvoltarea simțului responsabilității.....	152
e) Rolul bisericii în dezvoltarea adolescenților	155
III. 3. Maturitatea – Muncă, Hobby-uri și Concedii.....	158
a) Echilibrul dintre muncă, timp liber și împlinirea spirituală	159
b) Hobby-urile ca expresie a creativității și mijloc de odihnă activă	161
c) Vacanțele: oportunitate de reconectare cu Dumnezeu sau relaxare superficială?	163
d) Responsabilitatea timpului liber în viața oamenilor maturi	165
III. 4. Bătrânețea – pensionarea și noi perspective.....	168
a) Bătrânețea – între inactivitate și responsabilitate socială.....	170
b) Bătrânețea – între plictiseală și sfințenie.....	172
c) Bătrânețea – boala, suferința și senectutea.....	174
d) Rolul vârstnicilor în Biserică și rolul Bisericii în viața vârstnicilor	176
III.5. Moartea și viața veșnică – împlinire a timpului liber.....	178
a) Timpul liber ca pregătire pentru eternitate.....	179
b) Timpul liber ca anticipare și pregustare a vieții veșnice.....	181
c) Perspective teologice privind timpul liber și veșnicia. Timpul liber al oamenilor care nu sunt liberi	183
III. 6. Concluzii parțiale – Viața omului și timpul liber	184
CONCLUZII	188
Bibliografie.....	193

Abstract

Teza „Timpul ce ni s-a dat. O Teologie a timpului liber. Considerații morale și spirituale asupra petrecerii timpului în postmodernitate” oferă o analiză teologică și morală asupra modului în care omul contemporan își trăiește timpul liber, într-o societate dominată de consum, virtualizare și fragmentare spirituală. Lucrarea explorează evoluția conceptului de timp liber de-a lungul istoriei, reflectând asupra dimensiunii sale antropologice, sociale și religioase. Pornind de la o înțelegere teologică a timpului ca dar divin, teza propune un model creștin de folosire a timpului liber ca spațiu al libertății responsabile, al sfințirii vieții cotidiene și al anticipării veșniciei. Se acordă o atenție deosebită etapelor vieții umane și provocărilor specifice fiecăreia, oferind repere morale și spirituale pentru o viață autentic creștină în postmodernitate.

Cuvinte cheie

Timp liber, Teologie ortodoxă, Postmodernitate, Viață spirituală, Morală creștină, Antropologie teologică, Educație religioasă, Veșnicie.

Rezumat

Introducere.

Această cercetare este motivată de mai multe realități ale lumii contemporane, primul fiind devalorizarea timpului liber și pierderea sensului său profund. În epoca postmodernității, timpul liber este fie neglijat, fie utilizat într-un mod care nu aduce împlinire autentică. Mulți oameni resimt o oboseală cronică, iar timpul liber nu reușește să ofere odihna interioară necesară. Această cercetare își propune să redescopere dimensiunea sacră a timpului liber.

Timpul liber este perceput ca spațiu de consum, nu de reflecție. Sociologi precum Gilles Lipovetsky au evidențiat cum timpul liber a devenit prizonierul logicii consumeriste, fiind transformat într-un timp dedicat achizițiilor, distracției compulsive și divertismentului pasiv. În loc să fie un moment de reconectare spirituală, timpul liber este deseori irosit. Impactul tehnologiei și al digitalizării asupra timpului liber, odată cu dezvoltarea tehnologiei, a devenit fragmentat și hiper-stimulat. Rețelele sociale, jocurile video și platformele de streaming au transformat timpul liber într-un spațiu al consumului digital, care adesea îndepărtează individul de sine și de ceilalți. Cercetarea va examina cum se poate redobândi o relație echilibrată cu tehnologia și cum timpul liber poate deveni un moment de creștere autentică.

Nevoia unei perspective teologice asupra timpului liber – Deși există studii sociologice și economice despre timp liber, dimensiunea sa morală și spirituală este insuficient explorată. Cercetarea își propune să aducă o contribuție originală prin integrarea teologiei în discuția despre timpul liber, oferind o viziune creștină asupra modului în care acesta poate fi utilizat în mod conștient și responsabil.

În tradiția creștină, timpul este un dar divin, iar modul în care el este utilizat reflectă valorile și prioritățile fiecărei persoane. În acest sens, având în vedere că lucrarea noastră este una de teologie, cercetare va pune accentul pe timpul liber ca un spațiu al sfințirii, al slujirii și al pregătirii pentru viața veșnică, subliniind că modul în care petrecem timpul liber are implicații eshatologice. Mulți oameni simt un gol interior în ciuda abundenței de opțiuni pentru petrecerea timpului liber. Astfel, studiul de față va arăta că această lipsă de sens provine tocmai dintr-o înțelegere superficială a timpului liber și că o abordare morală și spirituală a acestuia poate fi o soluție la această criză existențială a multor oameni contemporani.

Această cercetare își propune să ofere o viziune mai profundă asupra timpului liber, depășind cadrele sociologice și economice actuale pentru a propune un model bazat pe teologie, etică și morală. Prin analizarea timpului liber ca un dar divin și o responsabilitate morală, lucrarea va contribui la o mai bună înțelegere a modului în care oamenii își pot trăi viața într-un mod echilibrat, integrând timpul liber în călătoria lor spirituală.

I. Capitolul I.

Primul capitol stabilește cadrul conceptual general al cercetării, oferind o analiză interdisciplinară asupra noțiunii de timp liber, cu accent pe implicațiile sale teologice, filosofice și morale.

Discuția debutează cu o reflecție asupra timpului în sine, analizat din multiple perspective – filosofică, teologică, existențială și culturală. Timpul este înțeles atât ca realitate obiectivă, măsurabilă, cât și ca experiență subiectivă, profund legată de conștiința și condiția umană. Se remarcă tensiunea dintre timpul cronologic (chronos) și timpul existențial sau mântuitor (kairos), punându-se accent pe modul în care creștinismul a adus o nouă semnificație timpului, orientându-l spre veșnicie și împlinire spirituală.

În continuare, lucrarea analizează conceptul de libertate, pornind de la sensurile sale fundamentale: libertatea exterioară (politică, socială) și libertatea interioară (morală, spirituală). Este evidențiată distincția dintre libertatea de a face orice (înțeleasă secular) și libertatea de a alege binele (în sens creștin). Această nuanțare este esențială pentru înțelegerea

teologică a timpului liber, care nu este o simplă suspendare a obligațiilor, ci un spațiu în care libertatea autentică a omului se poate manifesta în comuniune cu Dumnezeu și aproapele.

Secțiunea dedicată timpului liber analizează modul în care această noțiune a evoluat și a fost percepută în diverse contexte culturale și sociale. Timpul liber este prezentat ca o realitate complexă, care include atât odihna și recreerea, cât și activitățile de dezvoltare personală, spirituală sau comunitară. Este subliniată ambivalența acestei forme de timp: pe de o parte, poate deveni un spațiu al risipirii și al hedonismului, dar pe de altă parte, poate fi un teren fertil pentru aprofundarea relației cu sine, cu ceilalți și cu Dumnezeu.

Ultima parte a capitolului abordează în mod specific teologia timpului liber, subliniind faptul că, în perspectiva creștină, timpul liber nu este un simplu refugiu față de muncă, ci o oportunitate pentru întâlnirea cu sacralul, pentru contemplație, rugăciune, comuniune și odihnă sfântă. Se face apel la modelul biblic al odihnei divine în ziua a șaptea și la învățătura patristică despre echilibrul între acțiune și contemplație. Astfel, timpul liber capătă o dimensiune morală și spirituală profundă, fiind văzut ca o vocație de a folosi darul timpului în mod înțelept, cu recunoștință și discernământ.

În ansamblu, acest capitol oferă fundamentul teoretic necesar pentru abordarea morală și teologică a timpului liber, deschizând calea spre o înțelegere creștină coerentă a modului în care omul postmodern este chemat să-și trăiască libertatea în interiorul timpului care i-a fost dat.

II. Capitolul al II-lea.

Acesta oferă o amplă incursiune istorică în evoluția conceptului de timp liber, analizând modul în care diferitele epoci și sisteme sociale și religioase au înțeles, organizat și valorificat acest aspect al existenței umane.

În Antichitate, timpul liber era privilegiul unei elite care îl utiliza pentru contemplație, educație și exercițiu civic, iar distincția dintre muncă și loisir avea o valoare profundă culturală și filozofică. Modelul greco-roman contura o societate în care timpul liber era esențial pentru formarea cetățeanului și dezvoltarea intelectuală, dar nu era accesibil majorității.

Evul Mediu a adus o reconfigurare spirituală a timpului liber, în care ritmul vieții era dictat de calendarul religios, iar activitățile recreative aveau adesea un caracter sacru sau comunitar. Regula Sfântului Benedict, de exemplu, introducea un echilibru între muncă, rugăciune și odihnă, reflectând o viziune integratoare asupra timpului. Festivalurile, pelerinajele și alte forme de timp liber religios aveau roluri esențiale în coeziunea socială și în oferirea unor repere sacre și simbolice în viața cotidiană.

Modernitatea marchează o schimbare radicală în înțelegerea timpului liber, odată cu apariția capitalismului și cu transformările produse de Revoluția Industrială. În acest context, etica protestantă, contribuie la o redefinire a raportului dintre muncă și loisir, accentuând valoarea timpului ca resursă economică. Munca devine centrală, iar timpul liber capătă conotații ambivalente – fie ca recuperare a forței de muncă, fie ca spațiu de consum și socializare. Este analizată separarea clară dintre muncă și timpul liber, dar și diversificarea formelor în care acesta este petrecut: de la viața privată în interiorul căminului și valorile asociate arhitecturii și manierelor, până la manifestările sociale și culturale ale timpului liber public.

Secolul al XX-lea aduce o nouă mutație, prin apariția consumerismului și virtualizării vieții cotidiene. Timpul liber devine adesea prilej de consum, în care individul este ademenit de o ofertă tot mai variată de produse și experiențe. În același timp, odată cu dezvoltarea tehnologiei, apare „timpul virtual”, un nou spațiu de petrecere a timpului liber, dar și un nou tip de provocare pentru discernământul moral și spiritual al omului contemporan.

În concluziile parțiale ale capitolului, se evidențiază faptul că timpul liber, departe de a fi un simplu interval de repaus, reflectă în mod profund valorile dominante ale unei epoci. Felul în care societățile au organizat și interpretat timpul liber este revelator pentru înțelegerea viziunii lor despre om, muncă, spiritualitate și comunitate. De asemenea, această privire istorică pregătește terenul pentru reflecțiile teologice și morale care vor urma în părțile ulterioare ale lucrării.

III. Capitolul al III-lea

Capitolul al III-lea al tezei, intitulat „Viața omului și timpul liber”, reprezintă nucleul lucrării, propunând o analiză profundă și articulată a felului în care timpul liber se manifestă și este perceput în diferitele etape ale vieții umane. Autorul realizează o sinteză între dimensiunile psihologice, sociale și teologice ale timpului liber, oferind o viziune integratoare în care libertatea, responsabilitatea și orientarea spirituală se împletesc în mod coerent.

Capitolul debutează cu copilăria, descrisă ca etapa formativă esențială în care se pun bazele raportării la timp, libertate și spiritualitate. Se evidențiază faptul că, din punct de vedere psihologic, copiii nu au o percepție clară asupra timpului, trăind mai degrabă în prezent și fiind profund influențați de ritmurile afective și familiale. Din perspectivă creștină, copilăria este o etapă privilegiată, binecuvântată, în care puritatea inimii este valorizată în Evanghelie („Dacă nu vă veți face precum copiii...”). În acest context, timpul liber joacă un rol esențial în educația religioasă, fiind un spațiu în care se pot cultiva valorile credinței, ale comuniunii și ale echilibrului interior. Totodată, autorul atrage atenția asupra riscurilor

specifice epocii digitale, unde timpul liber al copiilor este frecvent deturnat de consumul excesiv de tehnologie, expunându-i unor tentații timpurii și unor forme de alienare de la valorile autentice.

Adolescența este prezentată ca o etapă tensionată, marcată de căutarea identității, de nevoia de afirmare și de crize specifice vârstei. Timpul liber capătă o funcție ambivalentă: pe de o parte, poate facilita maturizarea prin activități benefice (lectură, voluntariat, viață de grup), dar pe de altă parte, poate fi colonizat de cultura divertismentului facil sau de identificări greșite cu „eroi” virtuali, lipsiți de repere morale solide. Adolescenții sunt adesea atrași de modele propuse de mass-media, care contrastează cu valorile spirituale și morale tradiționale. În acest sens, implicarea Bisericii în viața lor devine crucială, prin oferirea unor repere stabile, prin încurajarea participării în activități comunitare și prin cultivarea sensului responsabilității. Voluntariatul este promovat ca o formă ideală de petrecere a timpului liber, capabilă să dezvolte empatia și conștiința civică.

Maturitatea aduce provocări diferite. Individul este prins între presiunile profesionale și responsabilitățile familiale, iar gestionarea timpului liber devine o chestiune de echilibru. Este subliniată importanța armonizării muncii cu odihna și cu împlinirea spirituală, autorul insistând asupra ideii că timpul liber nu trebuie redus la o simplă evadare, ci trebuie privit ca o șansă de regenerare interioară și de întărire a relației cu Dumnezeu. Hobby-urile sunt valorizate ca expresii ale creativității și ca mijloace de odihnă activă, în măsura în care nu devin obsesii sau modalități de autoizolare. De asemenea, vacanțele sunt analizate dintr-o perspectivă spirituală: pot fi momente de reconectare profundă cu divinul și cu familia sau pot aluneca într-o superficialitate epuizantă, dacă sunt ghidate doar de consumism și evaziune.

În etapa bătrâneții, timpul liber se extinde cantitativ, dar nu și neapărat calitativ. Pensionarea aduce cu sine riscul izolării și al inutilității resimțite, dar și posibilitatea unei reconfigurări a vieții în sensul slujirii, al rugăciunii și al implicării sociale. Este subliniată valoarea spirituală a bătrâneții ca timp al înțelepciunii și al pregătirii pentru veșnicie. Autorul vorbește despre pericolele plictiselii și ale resemnării, dar și despre potențialul de sfințenie al acestei vârste, dacă este trăită în comuniune cu Dumnezeu și cu ceilalți. Biserica are un rol dublu: de a valoriza contribuția vârstnicilor, dar și de a le oferi sprijin spiritual și afectiv în fața bolii, singurătății și suferinței.

O secțiune aparte și profundă este dedicată morții și vieții veșnice, privite ca împlinire a sensului ultim al timpului – inclusiv al timpului liber. Autorul propune o viziune teologică în care timpul liber devine o pregătire discretă, dar esențială, pentru eternitate. Modul în care omul își petrece momentele de respiro, de liniște sau de contemplație este revelator pentru

starea lui interioară și pentru orientarea lui spirituală. Timpul liber devine o anticipare a veșniciei, o „pregustare” a odihnei în Dumnezeu. Este explorată și drama celor care, deși aparent au „timp liber”, nu sunt cu adevărat liberi – fie din cauza constrângerilor exterioare, fie din cauza captivării în egoism sau nepăsare.

Concluziile acestui capitol accentuează ideea că timpul liber nu este un timp „gol” sau „neutru”, ci o dimensiune esențială a vieții, ce trebuie înțeleasă, educată și valorificată în lumina credinței. În toate etapele existenței – de la copilărie la bătrânețe – timpul liber reflectă, într-o anumită măsură, starea sufletului și orientarea profundă a vieții. Petrecerea timpului liber devine, astfel, nu doar un barometru al valorilor personale, ci și o cale de sfințire, de umanizare și de întâlnire cu Dumnezeu.

Concluzii.

Indiferent de contextul în care trăiesc, de vârstă pe care o au și de starea lor economică sau socială, timpul este pentru oameni o resursă deosebit de prețioasă. În vreme ce nevoile și așteptările lumii sunt nelimitate, timpul este finit și ireversibil. De aceea, fie că este vorba despre timp ocupat sau despre timp liber, el trebuie gestionat de oameni într-un mod rațional, pentru a le aduce, atât lor cât și celor din jurul lor, satisfacție și mulțumire.

Având în vedere faptul că lumea contemporană se bazează din ce în ce mai mult pe viteză și eficacitate, pe de o parte, dar oamenii sunt parcă tot mai epuizați și mai grăbiți, pe de altă parte, având tot mai multe griji și responsabilități, prin prezentul demers academic ne-am dorit să realizăm o analiză a timpului liber din punct de vedere teologic, pentru a vedea cum poate fi el folosit cel mai bine de oameni în contemporaneitate, pentru a dobândi desăvârșirea.

De-a lungul timpului, unii autori au studiat această temă din punct de vedere sociologic, filosofic și psihologic, dar nimeni nu a cercetat, încă, această temă din punct de vedere teologic. De aceea, deși nu este prima teză de doctorat din spațiul românesc despre timpul liber, lucrarea noastră este una inedită, care acordă la nivel academic teologia cu celelalte științe sociale și umane din Universitate, aducând, însă, chiar și pentru aceste domenii auxiliare anumite elemente inedite.

Departat de a avea pretenții de exhaustivitate, lucrarea de față este importantă pentru mediul academic românesc, pentru că, pentru prima dată în literatura de specialitate, ea integrează mai multe perspective legate de timpul liber și le intersectează pe toate într-un corp unitar, punând activitățile cotidiene din viața omului în relație cu Dumnezeu și cu veșnicia, ca împlinire a timpului liber.

Având în vedere toate aspectele pe care le-am prezentat în lucrarea de față, putem afirma, în cele din urmă, cu rol de concluzie, faptul că timpul liber nu se poate reduce pentru

oameni la o simplă pauză de la muncă sau de la alte activități cotidiene, ca un lux de moment în care omul poate să facă ce vrea și cum vrea, fără niciun fel de responsabilitate, ci, mai mult decât orice, pentru oameni, timpul liber este o oportunitate de a se desăvârși, de a învăța lucruri noi, de a-i bucura pe oamenii din jur, de a fi de folos Bisericii și societății, de a-L regăsi pe Dumnezeu și de a se regăsi pe ei înșiși, ca început al vieții noastre împreună în Împărăția lui Dumnezeu.

Timpul liber nu înseamnă doar o simplă evadare din cotidian și din repetitivitate, ci este un spațiu al îndumnezeirii pentru om, prin lucrare, după modelul lui Dumnezeu, care, lucrând, a creat lumea, iar apoi, odihnindu-se, a rămas aproape de ea, la bine și la greu, de-a lungul întregii istorii, pentru că a fi liber nu înseamnă a fi fără responsabilități și fără griji, ci a le asuma cu înțelepciune și echilibru, alături de cei dragi, spre împlinirea tuturor.